

Skälby kvarn

Kvarnbacken i Jakobsberg är ett välkänt begrepp för de flesta. Kvarnbacken i Skälby är kanske inte lika känd, men även här hålls - precis som i Jakobsberg - årligen ett traditionellt valborgsmässofirande. Det är dock bara de riktigt gamla Skälbyborna som minns kvarnen, eftersom den brann ned redan 1939.

De äldsta beläggen för kvarnen vid Skälby gård hittar vi redan i en kvarntullslängd från 1625. Skälby bestod då av två gårdar och kvarnen hörde till Västergården. Förmodligen låg kvarnen redan då på höjden norr om den nuvarande huvudbyggnaden, där den också legat i modern tid. På platsen finns även ett gravfält, något som man antagligen inte var så noga med på 1600-talet - idag hade en sådan placering av en byggnad omöjliggjorts av kulturminneslagen. Men just denna kulle är den högsta punkten i omgivningen och därmed gynnsam ur vindsynpunkt. Äldre bilder på kvarnen visar att vegetationen på platsen mest bestod av låga buskar. Träden tilläts inte växa sig höga här eftersom de hindrade vinden.

Många större gårdar hade en kvarn för att kunna mala den egna säden. Ofta fick den användas av andra bönder och torpare mot en avgift. Körvägen till kvarnen finns fortfarande kvar och syns tydligt där den löper från den nuvarande gångvägen mellan Björkebyparkeringen och Skälby gård

Kvarnen i Skälby är övertänd och går inte att rädda

upp mot platsen där kvarnen en gång låg. Eftersom backen är ganska brant fick vägen en lite slingrande utformning för att det skulle vara lättare för hästarna att ta sig upp.

Kvarnen - en Holländare

De bilder vi har på Skälby kvarn visar att den såg ut ungefär som kvarnen i Jakobsberg. Den tycks ha haft ungefär samma storlek och höjd. Skälby kvarn var - precis som den i Jakobsberg - en så kallad holländare. Det innebär att kvarnens översta del, där vingarna är fästa, går att vrida så att man kan "ställa in" vingarna efter vindriktningen. På så sätt kan man få ut maximal effekt av vindkraften vid malningen av säden.

Skälby kvarn brann som sagt ned 1939. Den var då inte längre i bruk och brandens förlopp gick snabbt. I kommunens bilddatabas (som nås via

intranätet eller webbplatsen) finns dramatiska bilder på den övertända kvarnen men också på brandmän som förgäves försöker släcka elden. Vad som orsakade branden blev aldrig klarlagt, även om ryktet säger att det var en vådeld. I och med att kvarnen inte längre användes var det inte aktuellt att bygga upp den igen. Skälby gård ägdes vid denna tid av AB Hem på landet, som fortfarande bedrev jordbruk och skulle fortsätta med det fram till 1949.

Spåren finns kvar

Idag växer träden höga kring Kvarnbacken. Kvarngrunden är fortfarande rätt lätt att urskilja, ännu finns tegelflis och sot kvar i jorden. I närheten finns också ett par källargropar efter mindre hus, som kan ha haft samband med kvarnen. Den enda kvarvarande byggnaden som hört ihop med kvarnen är annars kvarnstugan, som ligger invid den gamla körvägen. Den var bostad för mjölnaren och hans familj och fungerar sedan många år som scoutstuga.

*Ingrid Kennerstedt Bornhall
Järfälla Kultur*